

Osem desetletij inštituta, ki skrbi za naš jezik

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša Ob obletnici so predstavili tudi Slovar časa z Delovimi besedami tedna

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša pri ZRC SAZU v sodobnem svetu, ko se po informaciji, tudi jezikoslovne, najprej za- tečemo na splet, najbolj poznajo po njegovih Franu in Frančku, a njegov ustanovitelj je temelje za ustanovo, katere glavna skrb je spremljanje in raziskovanje našega maternega jezika, položil že pred 80 leti. Včeraj so v atriju ZRC SAZU pripravili rojstnodnevno zabavo, napovedali sklepno razpravo o novem pravopisu in izdali poseben slovar, *Slovar časa*, katerega korpus sestavljajo Delove besede tedna.

SIMONA BANDUR

Fran Ramovš (1890–1952) ni bil le eden najpomembnejših jezikoslovcev pri nas, ampak tudi ključna osebnost pri ustanavljanju tako ljubljanske univerze kot Slovenske akademije znanosti in umetnosti. »To so bili pionirski časi, ki so zahtevali izjemne ljudi, kakršen je bil Ramovš,« je na včerajšnji prireditvi poudaril dr. Peter Štih, predsednik SAZU.

Ob ustanovitvi Filozofske fakultete v Ljubljani leta 1919 je bil Ramovš eden od prvih štirih profesorjev. Tretjega decembra istega leta je imel prvo predavanje o slovenščini na tedaj prav tako novoustanovljeni Univerzi v Ljubljani. Ta dan je tudi praznik univerze. V študijskem letu 1926/27 je bil dekan Filozofske fakultete, v letu 1934/35 rektor Univerze v Ljubljani, vendar je s tega položaja odstopil, ker ni bil sprejet njegov predlog o ustanovitvi SAZU. Štiri leta pozneje je bil soustanovitelj AZU, kasnejše SAZU, in tudi med njenimi prvimi imenovanimi člani. Kot glavni tajnik te ustanove med letoma 1942 in 1950 je bistveno pripomogel k njeni

Dosedanji predstojniki inštituta

Fran Ramovš 1945–1952
Ivan Grafenauer 1952–1958
Milan Grošelj 1958–1962
Bratko Kreft 1962–1982
Janko Jurančič 1982–1983
Franc Jakopin 1983–1989
Vladimir Nartnik 1989–1992
Varja Cvetko Orešnik 1992–2008
Marko Snoj 2008–2018
Kozma Ahačič od leta 2018

se je porajal zlagoma,« je dejal zdajšnji predstojnik Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša dr. Kozma Ahačič.

Fran Ramovš je inštitut, ki je po njem tudi dobil ime, vodil do smrti, leta 1952, ko je jezikoslovec France Bezlaj o njem zapisal, da je »bil po Kopitarju in Miklošiču tretji veliki slavist, katerega smo Slovenci dali svetu«, je spomnil Peter Štih. »Pomen, ki ga ima Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša v slovenski družbi, je v svojem bistvu utemeljen s pomenom slovenskega jezika za slovensko identiteto. Gre za temeljno podstat, na kateri smo se Slovenci oblikovali v narodu, in že zato je treba za slovenski jezik skrbeti, ga razvijati in tudi proučevati,« je poudaril predsednik SAZU.

Fran, Franček, Franja

Ramovš je na začetku delovanja inštituta popisal njegove glavne naloge, ki so nakazale razvoj ustanove. Kot je ponazoril Kozma Ahačič: »Iz ideje za nov slovar slovenskega knjižnega jezika in hkrati posodobitev Pleteršnikovega je nastal Slovar slovenskega knjižnega jezika v petih knjigah, ki je na podlagi ogromnih količin zbrane-

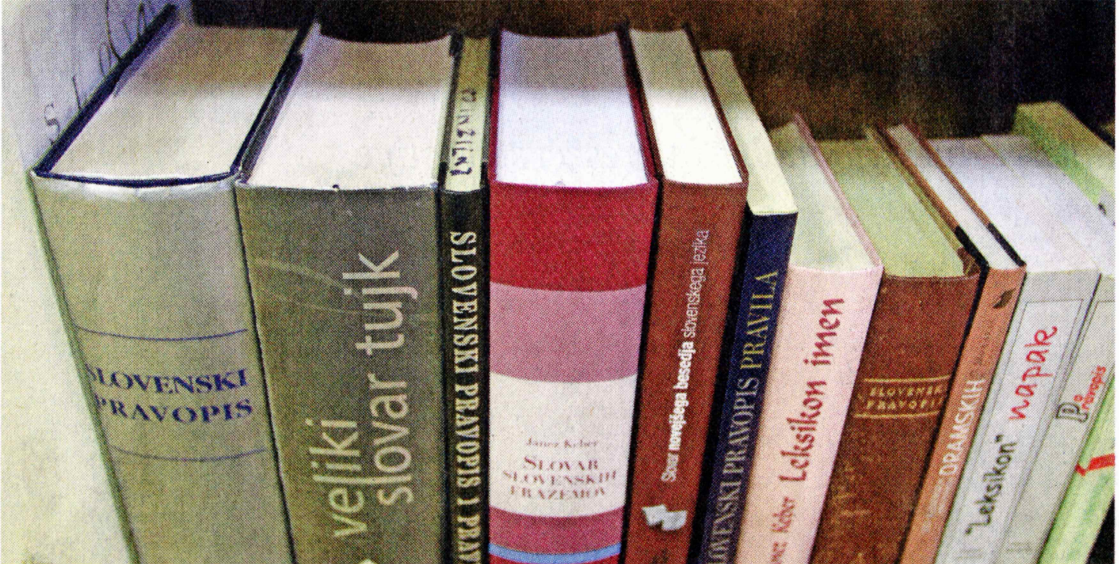
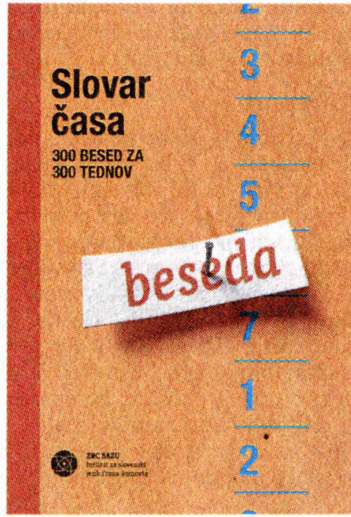

Včeraj so v atriju ZRC SAZU pripravili rojstnodnevno zabavo, napovedali sklepno razpravo o novem pravopisu in izdali poseben slovar, *Slovar časa*. FOTO JOŽE SUHADOLNIK

stanove med letoma 1942 in 1950 je bistveno pripomogel k njeni povojni organizaciji; leta 1952 (do smrti) je bil njen četrti predsednik.

Tretji veliki slavist

Bil je tudi gonilna sila nastanka inštituta za slovenski jezik v okviru SAZU. Ta je zakonsko podlago za ustanovitev in delovanje različnih znanstvenih in raziskovalnih enot dobila z začasno uredbo, ki je bila izdana 6. septembra 1945 in sta jo podpisala predsednik takratne narodne vlade Slovenije Boris Kidrič in prosvetni minister dr. Ferdo Kozak. Delovni načrt za raziskovanje slovenskega jezika je Ramovš v obrisih predstavil 3. oktobra 1945 v proračunskem predlogu za leto 1946. Nadrobneje je ta načrt razčlenil, opisal in utemeljil v pismu prosvetnemu ministru 13. oktobra 1945. »Če bi torej iskali simbolični prvi dan delovanja inštituta, bi to lahko bil 14. oktober 1945, čeprav

Na inštitutu, ki od leta 1981 deluje v sklopu ZRC SAZU, je danes šest oddelkov. V okviru inštituta je nastalo 2655 del vseh vrst, od tega 59 slovarskih. FOTO BLAŽ SAMEC

ga jezika v petih knjigah, ki je na podlagi ogromnih količin zbrane gradiva spodbudil tudi številna druga dela, med njimi posodoblje-

ni SSKJ2 in nato novi slovar e-SSKJ, ki nastaja sprotno.«
Na inštitutu, ki od leta 1981 deluje v sklopu ZRC SAZU, je danes šest oddelkov, za leksikologijo, pravopis, terminologijo, dialektologijo, zgodovino slovenskega jezika, etimologijo in onomastiko, prav tako Jezikovnotehnološki razvojni center (JeTRCe), fonolaboratorij in inštitutska knjižnica. V okviru inštituta je nastalo 2655 del vseh vrst, od tega 59 slovarskih.

V času spleta je eden njegovih najbolj prepoznavnih delov slovarski brskalnik Fran, ki je nastal pred enajstimi leti, pod okriljem Kozme Ahačiča. Danes obsega 47 slovarjev, atlas, dve svetovalnici, 14 zbirk, 775.580 slovarskih sestavkov, je prebrati na spletni strani. Od 14. oktobra 2014 so na portalu zabeležili okoli 616.666.600 iskanj. Franu sta sledila Franček, jezikov-

ni portal za otroke in mlade, in Franja, večjezični portal, ki združuje 20 dvojezičnih slovarjev, ime pa je dobil po osrednji predstavnici slovenskega ženskega gibanja ter podpornici znanja in umetnosti Franji Tavčar. Odgovore na jezikovna vprašanja lahko uporabniki iščejo tudi na Terminologišču in v Jezikovni svetovalnici.

Pravopis 8.0

Javnost lahko sodeluje tudi pri snovanju najnovejšega Pravopisa 8.0. Prav včeraj je dr. Helena Dobrovoljc, vodja oddelka za pravopis, napovedala sklepno fazo spletne razprave, v kateri bodo obravnavali ločila ter oblikoslovni in besedoslovni oris. Pomemben del priprave tega pomembnega dela je namreč iskanje soglasja, ne le med strokovnjaki, ampak tudi med uporabniki jezika v širši skupnosti. Spletna javna razprava bo trajala do 14. decembra, nato bo od 1. do 14. februarja razprava še o vseh poglavjih (za zamudnike), ki so jih objavljali vse od leta 2019. Potem bo uredništvo pregledalo vsa poglavja in prispele odzive, pripravilo spremljevalna besedila s komentarjem in terminološki pravopisni slovarček. Vsa poglavja bodo po napovedih pripravili za objavo najkasneje v letu dni.

Ob 80. obletnici so naznanili tudi spletno stran, ki bo osnova za pripravo nove slovnice slovenskega jezika, prve od leta 1976, ko jo je pripravil Jože Toporišič. »Z novo slovnico želimo celostno opisati sodobni knjižni jezik 21. stoletja in vanjo zajeti jezikoslovni napredek zadnjih desetletij ter napredek, ki so ga prinesle nove tehnologije,« je napovedal dr. Dejan Gabrovšek. Čez eno leto bodo na to temo pripravili simpozij ter s tem zaznamovali tudi stoto obletnico rojstva

Jožeta Toporišča in 50. obletnico izida Slovenske slovnice.

Slovar časa

Plejadi slovarjev so včeraj dodali še enega posebnega, glavna urednica dr. Simona Klemenčič, raziskovalka, ki jo poznamo tudi po izboru Beseda leta, ga je poimenovala straniščno branje, s čimer se je navezala na izbor kratkih zgodb Straniščne spletke. »To so zgodbe,

Jezikoslovec Fran Ramovš je bil gonilna sila nastanka inštituta za slovenski jezik v okviru SAZU. FOTO WIKIMEDIA COMMONS

ki jih prebereš, ko si lahko vzameš par minut časa. Želimo, da tudi bralec, ki knjigo tu in tam vzame v roke, vsakič naleti na kaj poučnega in zanimivega,« je orisala zbirko kolumn, ki so nastale v sodelovanju z našim časnikom. Slovar časa namreč vsebuje 300 besed z opisi, ki vsako soboto izidejo v Delu in jih pripravljajo sodelavci inštituta. Sodelovanje se je začelo maja 2019, v tem času je opise be-

sed pripravilo 47 avtorjev, vsak s svojo osebno noto. Tem opisom so dodali še poučne inserte o samem inštitutu, Franu Ramovšu, slovarjih, slovenskih slovnica ...

»Če se ozremo na delo inštituta, smo lahko upravičeno ponosni, a še preden smo lahko ponosni, moram poudariti, da stojimo na ramenih velikana, na ramenih dela in truda vseh sodelavk in sodelavcev zadnjih 80 let,« se je

Eden največjih izzivov sta digitalizacija in umetna inteligenca. Na tem področju se dobro držimo, a če bomo malo popustili, lahko slovenščino bliskovito odnese iz kroga najboljših.

KOZMA AHAČIČ

včeraj sodelavcem zahvalil Kozma Ahačič.

S kakšnimi izzivi pa se spopada današnji predstojnik inštituta? »V zadnjih nekaj letih so bile tako rekoč edine težave finančne narave, in sicer sistemsko zagotavljanje sredstev za jezik, ki so bila dolgo zagotovljena, nato pa se je vmes po nekaj nesrečnih okoliščinah to prekinilo. V tem letu smo uspešno rešili to težavo. Sicer pa je eden največjih izzivov digitalizacija in umetna inteligenca. Na tem področju se dobro držimo, a če bomo malo popustili, lahko slovenščino bliskovito odnese iz kroga najboljših, med katere za zdaj še sodimo.«